

ЖУРНАЛІСТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ СИМОНА ПЕТЛЮРИ

© Кривизюк Л.П., 2008

Розкрито діяльність Головного атамана Української Народної Республіки Симона Петлюри – однієї із найсуперечливіших постатей своєї доби. Гармонійне поєднання в його легендарній особі рис політичного діяча, воєначальника, публіциста і редактора.

The activity of the Chief Ataman of the People's Republic of Ukraine Symon Petliura - one of the contradictory persons of his times is studied. His personality is shown as a harmonic combination of features of a political figure, military leader, publicist and editor.

На сучасному етапі реформування і розвитку Збройних сил України набуває значення воєнно-історичний досвід виховної роботи, накопичений військом Української Народної Республіки (УНР) періоду визвольних змагань Української національної революції періоду 1917–1920 рр. Передусім це стосується таких проблем, як демократизація армії, ставлення держави до власного війська, мобілізуюча роль Присяги, місця та завдань друкованого слова у становленні армійських лав. Полум'яним організатором, стратегом і фундатором цих архіважливих напрямів у розбудові війська Української Народної Республіки увійшов в аннали вітчизняної історії Симон Петлюра – Головний Отаман війська УНР.

Враховуючи актуальність проблеми та необхідність її глибокого дослідження, автор ставить за мету об'єктивно вивчити журналістську діяльність Симона Петлюри, науково довести і критично оцінити попередні результати досліджень.

Симон Васильович Петлюра – одна із найсуперечливіших постатей своєї та, зрештою, й нашої доби. Контраверсійне поняття "петлюрівщина" і сьогодні залишається у свідомості людей чимось небезпечним і тривожним. Разом із цим уже настала пора гідно оцінити особу Отамана Петлюри більш об'єктивно, незаангажовано та незалежно від політичної кон'юнктури, окрім суто наукової. Одним із конструктивних шляхів відновлення історичної істини залишається кваліфікований аналіз усталених ідеологізованих міфів про Петлюру, компетентний показ його місця та ролі у вітчизняній історії. Робити це потрібно, дотримуючись слушної поради самого Петлюри, окресленої у листі до генерал-хорунжого Миколи Удовенка, датованого 1922 роком: "Очевидна річ, що в оцінці моєї персони Ви повинні бути виключно правдивим. Коли знайдете щось у моїй діяльності доброго слова варте, то і будьте вірним... власній совісті. Не перебільшуйте, але й не зменшуйте..." [1].

Протягом свого буремного життя величезну відповідальність звалив на себе Симон Петлюра, і перше, про що він турбувався, була журналістика, з якою він тісно пов'язав свою долю ще в далекому 1902 році. Тоді у Львівському Літературному Науковому Віснику, який редагував М. Грушевський, побачила світ його перша друкована публікація, присвячена проблемам народної освіти на рідній Полтавщині. Засвідчивши на ниві активної журналістики творчий хист і професійну інтуїцію, природний дар до живого публічного слова, дивовижну працьовитість, яскравий талент публіциста, Симон Петлюра не полишав цю справу до останніх днів свого життя.

Весною 1902 року в полтавській глибинці відбуваються масштабні селянські заворушення, в яких брали активну участь семінаристи губернського міста. Відтак Петлюрі загрожував негайний арешт. Рятуючись від нього, Симон Васильович виїхав на Кубань, де і вчителює у школі адміністративного центру краю – Катеринодарі. Педагогічну діяльність він органічно пов'язує із

тутешньою пресою і публікується у місцевих газетах. Поза тим продовжує співпрацю із львівськими часописами, зокрема з такими друкованими галицькими виданнями, як "Добра новина" і "Праця". Перебуваючи на той час у лавах Револуційної Української Партії (РУП), Петлюра організовує в Катеринодарі регіональний осередок РУП – Чорноморську вільну громаду, а у своєму тимчасовому помешканні налагоджує таємну друкарню, що тиражувала антиурядові листівки та політичні відозви. Зрештою ця революційна діяльність таки призвела до його арешту в грудні 1903 року.

Лише в березні наступного року Петлюра прибуває до Києва, де активно долучається до конспіративної роботи рупівського руху, набуваючи авторитету як чільний політичний діяч національно-визвольної боротьби. Таємна поліція оголошує за Петлюрою імперський розшук.

Тому молодий революціонер і публіцист змушений емігрувати до більш демократичного Львова, де працює співредактором часописів РУПу "Селянин" і "Праця". У Галичині Петлюра налагоджує контакти з І. Франком, М. Грушевським, В. Гнатюком і М. Ганкевичем. Знайомство з цими відомими людьми Прикарпатського краю органічно наснажує енергійного наддніпрянця Петлюру пафосом боротьби та революційної звитяги. У Львові він студіює курс Підпільного Українського Університету, в якому викладання проводив увесь цвіт місцевої наукової інтелігенції. У січні 1906 року за скеруванням Центрального Комітету (ЦК) Української соціал-демократичної робітничої партії (УСДРП) Петлюра опиняється у Санкт-Петербурзі. На берегах Неви він захоплено редагує щомісячник УСДРП – часопис "Вільна Україна", але незабаром таки повертається до Києва. Тут, за рекомендацією М. Грушевського, Петлюра працює відповідальним секретарем газети "Рада", що видавалася т. з. Радикально-демократичною партією, а згодом публікується в часописі "Україна", а відтак друкується у легальному виданні УСДРП "Слово". Про цей період у журналістській біографії Петлюри згадує чільний представник української соціал-демократії Н. Сидоренко: "У тижневій газеті "Слово" Симон Васильович співробітничав від першого дня її заснування, згодом очоливши її як редактор. Та, з іншого боку, ...творчі, політичні, національні шляхи Петлюри водночас перехрещувалися у кількох періодичних виданнях" [2].

Отже, на той час Петлюра стає вже достатньо відомим журналістом, редактором і літератором. Це переконливо доводить його масштабна публіцистична та газетярська творча спадщина. Загалом Петлюра дописував, друкувався або співпрацював у таких періодичних виданнях: "Добра новина" (Львів, 1903), "Областное Обозрение и Вестник Казачьих Войск" (С.-Петербург, 1903), "Праця" (Львів, 1904–1905), "Селянин" (Чернівці, 1903, Львів, 1904), "Київська старина" (Київ, 1904), "Воля" (Львів, 1905), "Записки наукового товариства ім. Т. Шевченка" (Львів, 1905), "Вільна Україна" (С.-Петербург, 1906), "Літературний Науковий Вісник" (Львів, 1902–1907), "Слово" (Київ, 1907–1909), "Україна" (Київ, 1907), "Образование" (С.-Петербург, 1908), "Голос минувшого" (С.-Петербург, 1913), "Украинская жизнь" (Москва, 1912–1917). "Книгарь" (Київ, 1917–1919), "Трибуна України" (Варшава, 1923), "Табір" (Каліш–Варшава, 1923), "Тризуб" (1925–1926). У вищезазначених виданнях Петлюрою опубліковано понад 125 статей, заміток, кореспонденцій, памфлетів, рецензій з аналізом актуальних подій і суспільно-політичних явищ тогочасної України. Перу Симона Петлюри належать такі літературознавчі праці, як "Іван Франко – поет національної честі" (1913), "Незабутні" (1918), "Сучасна українська еміграція та її завдання" (1923). Петлюру знаходимо й серед авторів фундаментальної монографії "Галичина. Буковина. Угорська Русь" (1915). За матеріалами Бібліотеки ім. С. Петлюри у Парижі [3], у нього як журналіста протягом років було декілька авторських псевдонімів і криптонімів. А саме: В. Марченко, В. Салевський, Г. Рокитний, О. Ряст, Святослав Таток, Зілот, СТ., Симон, С. Торнтон та ін.

Під час Першої світової війни Симону Петлюрі довелося чимало спілкуватися із солдатськими масами, глибоко розуміти їх настрої, проблеми, а відтак – серед простих фронтівиків він спромігся набути авторитету та популярності. Завдячуючи його жвавій вдачі, у військовому середовищі були створені українські етнонаціональні ради – від полкових до фронтівих. Шана й повага, які набув Петлюра серед рядових солдатів, його громадська активність, особистісна енергетика, висунули цього українського патріота на чільне місце провідника вітчизняного військового руху. Як голова Контрольної Колегії Земського Союзу на Західному фронті Петлюра брав участь у конференції Української соціал-демократичної робітничої партії, що

працювала у Києві 4–5 квітня 1917 року, на якій обирається членом ЦК УСДРП і призначається головним редактором друкованого органу партії "Робітничої газети".

Уже потім, на еміграції, магістральним напрямком збереження для майбутніх перемог української військової еліти Петлюра вважав генеруючу роль журналістики. Починаючи з 1923 року, він засновує та редагує на чужині низку воєнно-історичних журналів і літературних альманахів. Деякі з них, наприклад, "За державність", "Табір" виходять друком аж до початку Другої світової війни. Видання носили антирадянський характер і були лояльними до польської влади. Найбільші збірки таборової періодики знаходимо у Львові (наукова бібліотека ім. В. Стефаника), у Києві (ЦДАВОВУ). Не вдаючись до детальної характеристики, наведемо лише назви окремих видань, що заслуговують на увагу в контексті окремого дослідження. Це газети: "Вісті", "Військова думка", "Запорозька думка", "Залізний стрілець", "Наша зоря", "Нове життя", "Промінь", "За дротом", "Козацька думка", "Український сурмач"; журнали: "Запорожець", "Військовий вісник", "Літературно-науковий вісник", "Військово-науковий вісник", "Залізний стрілець", "За Україну", "Джерело", "На хвилях життя", "Український стрілець".

Після ліквідації таборів у 1924 році значне місце проблемам визвольних змагань продовжували надавати такі періодичні видання, як "Бюлетень товариства вояків УНР" (Калуш, 1924), "Бюлетень об'єднаних емігрантських організацій" (Калуш, 1924–1925), "Вісті Українського Центрального Комітету" (Варшава, 1924–1925), "Українська справа" (Варшава, 1924–1925), "Українська нива" (Варшава, 1926–1927), "Український інвалід" (Калуш, 1923–1929), "Наш світ" (Варшава, 1924–1927), "На чужині" (Варшава, 1924–1925), "Студентський Голос" (Варшава, 1927–1928), "Український емігрант" (Львів, 1927–1937), "Табір" (Калуш, 1923–1927, (Варшава, 1927–1939) та ін. На своїх сторінках вони друкували різнопланові матеріали, що стосувалися С. Петлюри та його діяльності.

Завдяки українській тогочасній періодиці сучасні дослідники можуть документально відновити сторінки вітчизняного національно-визвольного руху, розкрити етапи розбудови Українського війська доби 1917–1920 рр. Унікальність емігрантської військової журналістики полягає в її достатньо високому фаховому рівні. Професіоналізм, фактографічність, вправність щоразу зростали у співробітників цих часописів. Під керівництвом Симона Петлюри колишні вояки УНР продовжували вважати себе на бойовому посту. Вони начебто знову перебували на передовій. Тільки тепер не у сирих окопах, а в "гарячому" цеху журналістики, маючи замість гострого багнета витончене перо репортера.

Перебуваючи далеко на чужині, Симон Петлюра розумів, що українська військова журналістика покликана працювати на перспективу вітчизняної армії. Про це переконливо свідчить його засаднича стаття під авторським псевдонімом О. Ряст: "Чергові проблеми військового будівництва в українській військовій літературі", що її було опубліковано в першому числі часопису "Табір" за 1923 рік. У своєму матеріалі Петлюра-журналіст вірить у відродження Збройних сил незалежної України, по суті знищених сепаративним Ризьким договором, а досвід визвольних змагань українського народу ще послужить на благо Вітчизни. Варто зауважити, що вже після трагічної загибелі Головного Отамана від рук чекістського терориста ця воєнно-історична публікація вийшла в 1937 році окремою брошурою у Варшаві під назвою "Завдання української військової літератури".

На початку 1925 року Петлюра організував видання тижневика "Тризуб", який швидко набув широкого розголосу по усіх частинах Земної кулі, де була українська еміграція. Петлюрівський часопис "Тризуб" став бажаним гостем у далекому Харбині, за ним питає українська діаспорська громада Канади, Сполучених Штатів, Аргентини, Бразилії. Журнал читали навіть у Бельгійському Конго й на Зондських азійських островах. "Співпрацювала в "Тризубі" майже уся еліта українських патріотів-емігрантів", – згадує у своїй монографії історик Василь Іванис [4]. Тут публікують свої статті професори Д. Дорошенко, В. Садовський, О. Головінський, В. Сімович, Д. Андрієвський та ін. Дуже часто містилися у "Тризубі" гострі матеріали авторства Симона Петлюри. Тижневик набув заслуженого авторитету серед зацікавленого читача і став практично офіційним друкованим органом Української Народної Республіки в екзилі.

Окрім друкованого слова, перебуваючи на еміграції, Петлюра веде активне листування. В одному із дописів до генерал-хорунжого Миколи Удовенка Симон Васильович пише: "Я не знаю більш тривкого цементу, що зв'яже розпорошені сили нації, ніж кров, пролита за ідею державності... Але я не знаю нічого більш злочинного, більш обурюючого, більш шкідливого для нації та її боротьби за свою ідею, коли ця кров проливається "по-дурному", без найменшої надії на те, аби від кровопролиття була користь..." [5].

Відтак не підлягає жодному сумніву, що ставши символом Української соборної держави, Петлюра з-поміж сучасників виявився найбільш послідовним, самовідданим, незламним і творчим її оборонцем. У його легендарній особі гармонійно поєднувалися риси політичного діяча, воєначальника, публіциста і редактора. Під проводом Симона Петлюри віками згорьований український народ мав таки у певний історичний період власну державність, і це стало історичним здобутком національно-визвольної боротьби. Після падіння УНР у нетрях українства ніколи не згасав дороговказ, накреслений Петлюрою-журналістом. Його полум'яне перо, наче гострий багнет, нищило ворогів української державності та національної ідеї.

Натомість у сучасній Україні Симон Петлюра і дотепер не знайшов гідного пошанування, на яке він заслуговує усім своїм життям патріота, воїна, журналіста. Прикро констатувати байдужість чинної української влади до історичної постаті Головного Отамана. Феномен "петлюрівщини" в офіційних колах, схоже, й нині сприймається з огляду на ідеологічні аксіоми доби комуністично-більшовицького режиму. Пам'ять про тоталітарне минуле не дає змоги владним структурам чітко окреслити власне ставлення до Симона Петлюри. Поза тим недруги української державності продовжують сповідувати проти нього однозначний негативізм.

Більш ніж за 80-річний період акумульовано значну кількість літератури з історії національно-визвольних змагань в Україні, проте питома вага праць, власне про Петлюру, залишається незначною. Загальний образ Головного Отамана сьогодні маловивчений і науково розмитий. Тим часом майже немає жодного путнього дослідження, серйозної монографії, яка б містила глибокий аналіз журналістської діяльності Петлюри. В науковому обігу донині відсутня повна і докладна політична біографія Симона Петлюри. У цьому контексті дуже доречним видаються слова Л. Шанківського, який у своїй книзі "Українська армія в боротьбі за державність", що вийшла у Мюнхені в 1958 році, розпачливо писав: "Сором мусить палити лице наших істориків, коли ще не зуміли дати українському народові великої історичної біографії вождя наших Визвольних змагань, мученика за визволення українського народу, великого українського патріота, знаменитого журналіста і публіциста, життя якого, як нічیه інше, пройшло на службі українського визволення" [6].

Цей докір вітчизняним історикам залишається актуальним і сьогодні. Адже глибоке, об'єктивне вивчення життя і діяльності Симона Петлюри – не тільки своєрідна данина відновленню історичної правди, виробленню наукової істини, але й справа, породжена суспільною потребою сучасного українського державобудівництва та націотворення, аби не робити більше болючих помилок.

І на завершення. У сучасній Україні не споруджено навіть скромного пам'ятника Петлюрі. Як військовий історик і педагог я глибоко переконаний, що в теперішній Українській державі настав час встановити монументи Головному Отаману у Києві, Полтаві, Кам'янці-Подільському, Львові; відкрити його музеї, на матеріалах яких ми мусимо виховувати сучасну молодь; назвати іменем Петлюри вулиці не тільки у Галичині, але й в інших регіонах нашої країни. Необхідно поповнити курс навчальних дисциплін щодо підготовки працівників засобів масової інформації (ЗМІ), зокрема військових, темами і методичними розробками про життя та журналістську діяльність Симона Васильовича Петлюри. Адже для України ця людина залишається легендою, символом, національним сумлінням.

1. Литвин С.Х. Симон Петлюра у 1917–1926 роках. Історіографія та джерела: Монографія. – К.: "Аквілон - Прес", 2000. – 464 с. 2. Темко Г.Д. Основи формування воїна в Україні періоду утвердження державності. – К.: Варта, 1997. – 288 с. 3. Петлюра С.В. Народі Український: Вибрані статті, листи, документи. – Харків: "Лівий берег", 1992. – 152 с. 4. Іванис В. Симон Петлюра – Президент України (1879–1926). – Торонто: Вид-во "5 станиці Союзу бувших українських вояків", 1952. – 255 с. 5. Петлюра С. Лист до генерала-хорунжого Миколи Удовенка / 36. Симон Петлюра. Статті. – К.: Дніпро, 1993. – 411 с. 6. Шанківський Л. Українська армія в боротьбі за державність. – Мюнхен: "Дніпрова хвиля", 1958. – 401 с.